
Tekijä Essi Nieminen

Työn nimi Kun ei jaksa – kahden työstään irtisanoutuneen kuvataideopettajan kokemuksia

Laitos Taiteen laitos

Koulutusohjelma Kuvataidekasvatus

Vuosi 2018

Sivumäärä 28

Kieli Suomi

Tiivistelmä

Tämä opinnäyte käsittelee opettajien työuupumusta ja sen syitä. Opettajien stressi ja työuupumus ovat lisääntyneet ja työtyytyväisyys vähentynyt. Ilmiö on ajankohtainen ja näkyvästi esillä myös mediassa. Koulu on aina ollut muutoksessa ja arvioinnin kohteena, mikä lisää opettajalle asetettuja paineita.

Kuvataidekasvatuksen opiskelijana minua kiinnosti erityisesti kuvataideopettajan työuupumukseen johtaneet syyt. Haastattelin kahta kuvataideopettajaa, jotka olivat työskennelleet samassa yläkoulussa eri aikoina ja irtisanoutuneet työstään vuosina 2011 ja 2017. Pääsin siis selvittämään myös, kuinka työ on muuttunut. Tutkielmani on laadullinen tapaustutkimus. Hankin aineistoni teemahaastatteluna, ja analysoin sen fenomenografisen aineistonanalyysin menetelmin.

Teemoittelin haastatteluaineiston kuuteen teemaan:

1) oppilaat 2) arvostuksen puute 3) liikaa työtä, liikaa ihmisiä 4) muutos 5) vastuu 6) ikä

Oppilaiden keskittymiskyky on huonontunut, he ovat röyhkeämpiä ja vähemmän motivoituneita kuin ennen. Erityisopetuksen piiriin kuuluvat vaativat eriytettyä opetusta, mutta aika ja resurssit eivät riitä. Ryhmäkoot ovat liian suuria.

Opettajien arvostus on laskenut ja heillä nähdään olevan liian vähän auktoriteettia. Kuvataidetta oppiaineena ei usein arvosteta, minkä informantit kokivat näkyvän sekä oppilaiden ja näiden vanhempien, että kollegoiden käytöksessä.

Opettajien työn määrä on lisääntynyt. Digitalisaatio, oppilaiden arviointi, sähköinen viestintä, koulun sisäiset muutokset ja uusi opetussuunnitelma lisäävät opettajan työn määrää. Haastateltavat kokivat, että kohtaavat työssään liikaa ihmisiä.

Koulu on alati muuttuva instituutio, ja kun halutaan muuttaa yhteiskuntaa, muutetaan myös koulua. Suurimpia muutoksia on viime vuosina aiheuttanut uuden opetussuunnitelman käyttöönotto. Opettajat eivät koe saavansa tarpeeksi käytännön välineitä vaatimusten toteuttamiseen. Paine opetella uutta ja lisäkouluttautua omatoimisesti on kova.

Vastuu opettajan työssä on valtava. Uusin opetussuunnitelma jättää kuvataideopettajan vastuulle opetuksen sisältöjen suunnittelun. Kuvataideopettaja saattaa lisäksi kokea vastuuta kuvataiteen merkityksen puolustamisesta.

Ikä vaikuttaa jaksamiseen fyysisesti ja psyykkisesti. Molemmat haastateltavat olivat työstään irtisanoutuessaan yli 55-vuotiaita.

Opinnäytteeni nostaa esiin kuvataideopettajan arkea ja koulumaailman ongelmia. Se tuo kahden opettajan äänen kuuluviin nostaen empirian kautta esiin laajemmalti ajankohtaisen ilmiön, opettajien työuupumuksen. Tutkielmaa tehdessä nousi esiin monta ilmiötä, johon olisi mielekästä puurtua syvemmin. Minua kiinnostaisi myös selvittää, millä keinoin uupumisen voisi pyrkiä välttämään.

Avainsanat työuupumus, kuvataidekasvatus, koulu, peruskoulu, opetussuunnitelma, opettaja, teemahaastattelu, kuvataideopettaja, fenomenografia

Kun ei jaksa

*Kahden työstään irtisanoutuneen
kuvataideopettajan kokemuksia*

Essi Nieminen 2018
Taiteen kandidaatin opinnäyte
Taiteen laitos, Kuvataidekasvatus
Aalto-yliopisto, Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu

Opponentti	Tuuli Huovila
Ohjaaja	Minna Haveri

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	-----	1
2 TAUSTAA	-----	3
2.1 Opettajien työhyvinvointi	-----	3
2.2 Kouluinstituutio muutoksessa ja arvioinnin kohteena	-----	4
3 TUTKIMUKSEN KULKU	-----	6
3.1 Tutkimusmenetelmät	-----	6
3.2 Teemahaastattelu	-----	6
4 TULOKSET	-----	9
4.1 Oppilaat	-----	10
4.1.1 Ryhmäkoot		10
4.1.2 Keskittymiskyky		12
4.1.3 Erityisopetuksen piiriin kuuluvat		14
4.2 Arvostuksen puute	-----	16
4.2.1 Opettajan arvostuksen puute		16
4.2.2 Kuvataiteen arvostuksen puute		17
4.3 Liikaa työtä, liikaa ihmisiä	-----	19
4.4 Muutos	-----	20
4.5 Vastuu	-----	22
4.6 Ikä	-----	24
4.7 Muita esiin nousseita aiheita	-----	25
5 LOPUKSI	-----	26
6 LÄHTEET	-----	29

1. JOHDANTO

Eräs minulle läheinen ihminen toimi lähes kaksikymmentä vuotta yläkoulun kuvataideopettajana. Kuitenkin lokakuussa 2017 hän uupui ja päätti, että lopettaa opettajan työt. Seurasin henkilöä lähietäisyydeltä useamman vuoden ajan: taistelua stressiä vastaan, yritystä kyetä sopeutumaan ja sitten – täydellinen uupuminen.

En voinut olla peilaamatta läheiseni tarinoita käynnissä oleviin opintoihini. Opiskelen kuvataidekasvatusta, joten saatan päätyä opettajaksi. Aalto-yliopistossa opiskeluni aikana olen alkanut kehittää itselleni ihannetta siitä, millainen opettaja voisin ehkä tulevaisuudessa olla. Näin vahvan ristiriidan; meille Aallossa opetetut ajatukset eivät tuntuneet kohtaavan läheiseni kertomien koulumaailman tarinoiden kanssa. Koen tärkeänä, että kykenen dialogiin, pysyn kiinnostuneena ja avoimena, havainnoin, pyrin kehittymään, vaikutan ja kohtaan aidosti jokaisen oppilaani. Näen, että opettajan työ vaatii valtavasti tietotaitoa, aloitekykyä ja itsevarmuutta. Haluan uskoa, että minun on mahdollista tulla ihanteeni kaltaiseksi opettajaksi. On kuitenkin tärkeää olla realististi ja varautua mahdollisiin ongelmiin.

Tutkielman avulla selvitän itselleni, mihin kannattaa varautua. Haluan uskoa, että pystyn toimimaan tulevaisuudessa ihanteeni mukaisena kuvataideopettajana tinkimättä arvoistani ja palamatta loppuun. Kuitenkin sen saavuttaakseni minulla tulee olla realistinen käsitys koulumaailmasta ja kuvataideopettajan työn raskaista puolista. Haluan selvittää, mikä koulumaailmassa ajaa kuvataideopettajan stressiin ja uupumukseen.

On tärkeää, että työuupumus nostetaan esille ja sen syitä eritellään. Aihe on hyvin ajankohtainen, sillä stressi ja uupumus ovat lisääntyneet opettajien keskuudessa. Jokaisen työssään psyykkisistä oireista kärsivän opettajan oireilun taustalla on lukuisia syitä. Uskon, että esimerkiksi uuden opetussuunnitelman mukanaan tuomat muutokset, digitalisaatio, kasvavat ryhmäkoot ja opiskelijoiden lisääntyvät keskittymisvaikeudet ja käytöshäiriöt lisäävät opettajien kuormittumista. Toivon, että tutkielmani toisi esiin opettajien työssään kokemia epäkohtia ja nostaisi opettajien äänen kuuluviin.

Työuupumusta ja opettajien työssä jaksamista seurataan selvityksin ja työolobarometrein¹ ja aihe on näkyvillä myös mediassa². Oppiaineiden osalta syitä uupumiseen ei kuitenkaan ole eritelty, jaksamista käsittelevissä selvityksissä eritellään opettajat tavallisesti vain sen mukaan, missä instituutiossa tai mitä luokka-astetta he opettavat. Minua kiinnostaakin juuri kuvataiteen erityisyys. Mikä tekee kuvataiteen opettajan työstä raskasta? Mikä on kuvataideopettajan työn erityisluonne muihin oppiaineisiin verrattuna?

Tutkielmaani varten haastattelin kahta työssään uupunutta kuvataideopettajaa. Molemmat ovat päättäneet irtisanoutua samasta yläkoulusta, vuosina 2011 ja 2017. Valitsin opettajat samasta koulusta, sillä minua kiinnostivat myös sellaiset irtisanoutumiseen johtaneet syyt, jotka ovat aikaan kytkeytyneitä. Onko kuvataideopettajan uuvuttanut kuusi vuotta sitten eri syyt kuin tänä päivänä? Mitä koulumaailmassa on tapahtunut viime vuosina, onko se muuttunut? Mitkä ovat tämän päivän syitä opettajan väsymiseen?

Haastattelumetodini oli teemahaastattelu. Haastattelin molempia informantteja samanaikaisesti, näin mahdollistaen keskustelun ja kokemusten vertailun heidän välillään. Tavoitteenani on haastatteluissa keräämäni empiirisen aineiston sekä lähdeaineiston avulla luoda käsitys siitä, minkälaiset syyt ajavat opettajia uupumiseen.

Tutkielmani avulla pyrin selvittämään, miksi haastattelemani kuvataideopettajat eri aikoina väsyivät työhönsä ja miten työ on muuttunut viimeisten vuosien aikana. Listaani yleisimpiä syitä opettajien väsymiseen tänä päivänä ja kerään itselleni välineitä pohtia, kuinka voin itse asennoitua väsymisen välttämiseksi.

¹ Onnismaa, Opetushallituksen selvitys opettajien hyvinvoinnista 2010

OAJ:n työolobarometri laaditaan kahden vuoden välein. Viimeisimmät, 2016 julkaistut, tulokset ovat vuodelta 2015.

² Joitakin esimerkkejä aihetta käsittelevistä artikkeleista:

“‘Tunnen päivittäin huonoa omaatuntoa’, ‘Kunpa saisin pullotettua tuon nuoren kuplivan naurun’ – Opettajat kertovat HS:lle päiväkirjoissaan, millaista heidän arkensa kouluissa on”, Helsingin sanomat 30.10.2016

“Uupuneet opettajat ovat vieraita itselleen”, Savon Sanomat 20.03.2011

“Opettajien arki on karu: kiusaamista, ylitöitä ja rankkaa byrokratiaa – Jaksaisitko itse tätä?”, Helsingin uutiset 5.10.2016

2. TAUSTAA

2.1 Opettajien työhyvinvointi

Opettaja on kenties tutkituin yksittäinen ammattiryhmä työhyvinvointitutkimuksissa. Nimenomaan negatiivisia tutkimustuloksia nostetaan usein esiin tutkimuksissa, mediassa sekä julkisessa keskustelussa, minkä vuoksi kuva opettajien hyvinvoinnista on usein jopa kärjistetyt negatiivinen. Kyse on kuitenkin todellisesta ongelmasta: vuonna 2001 toteutetun tutkimuksen mukaan jopa kuudella prosentilla opettajista todettiin vakavia työuupumusoireita (Hakanen 2006, 29.) Nyt, digitalisaation ja yhä kiihtyneen muutoksen aikana uskon, että uupumuksesta kärsii sitäkin useampi. Työn määrä on lisääntynyt ja opettajat kokevat, etteivät saa tarpeeksi tukea koulun sisäisiin muutoksiin (Manner. OAJ. 17.2.2017; Sneck. Helsingin Sanomat 12.7.2016).

Kolmasosa peruskoulun opettajista kärsii stressistä erittäin tai melko usein, selviää viimeisimmästä OAJ:n³ teettämästä työolobarometristä. OAJ:n työolobarometri on kahden vuoden välein laadittava kysely, jonka avulla selvitetään opettajien työhyvinvointia. Viimeisimpään, vuoden 2015 kyselyyn vastasi 1076 opettajaa eri luokkasteilta. Jos vertaillaan opettajien työolobarometrien 2013 ja 2015 vastauksia, voidaan havaita, että stressi on lisääntynyt ja työmäärä kasvanut. Yli puolet kokee, että töitä on liikaa. Työtyytyväisyys on vähentynyt. Kiusaamisesta ja väkivallasta kärsitään yhä tavallisemmin. (OAJ. Länsikallio & Ilves 2016.)

Väsymyksestä ja stressistä huolimatta opettajat jaksavat yhä innostua työstään (OAJ. OAJ:n työolobarometri 2015). Opettajan työ on monelle eräänlainen kutsumusammatti ja työ halutaan tehdä hyvin. Vastuuta on paljon: tunnetaan syyllisyyttä siitä, jos oppilaat eivät opi tai jos heitä ei jakseta kannustaa tarpeeksi. Stressi on kuitenkin kova, ja se tulee uniinkin. Myös tulevaisuus huolestuttaa monia opettajia: oppilaiden lisääntyvät

³ Opetusalan Ammattijärjestö

ongelmat, ryhmäkokokojen kasvaminen ja uuden opetussuunnitelman käyttöönotto tuovat mukanaan stressiä aiheuttavia muutoksia. (Hiiro ym. Helsingin Sanomat 30.10.2016.)

2.2 Kouluinstituutio muutoksessa ja arvostelun kohteena

Kun yhteiskuntaa halutaan muuttaa, muutosta pyritään yleensä tekemään myös kouluissa. Suomessa asuvalla on oppivelvollisuus, mikä tarkoittaa, että jokaisen suomalaisen on käytävä peruskoulu. Koulun muuttaminen on siis tehokas tapa muuttaa yhteiskuntaa: koulussa opetetut asiat vaikuttavat kaikkiin siellä yhteiskunnan osaksi sosiaalistettaviin kansalaisiin.

Koulujärjestelmä on yhteiskunnallemme välttämätön ja yleissivistyksemme tärkein ylläpitäjä. Jari Salminen (2012) avaa Koulun pirulliset dilemmat -kirjassaan seitsemän koululaitoksen sisäistä dilemmaa. Koulun on oltava yhtäältä pysyvä, toisaalta muuttuva. Sen on sosiaalistettava ”oppilasaines” osaksi samaa yhteiskuntaa, mutta otettava jokainen yksilöllisesti huomioon. Sen on korostettava vapautta, mutta jokaisen on pakko käydä siellä. Opettaja joutuu vastaamaan työssään monenlaisiin vaatimuksiin, jotka saattavat olla ristiriitaisia.

Muutos sen itsensä vuoksi tai muutosten liian tiheä tahti voidaan kokea raskaana. Simola (2001) toteaa, että Suomessa koululaitoksen muutokset ”propataan usein ilmaan”: vaatimukset heitetään kouluille, mutta välineitä tai aikaa muutoksen toteuttamiseen ei anneta tarpeeksi. Simolan mukaan yhteys uupumiseen on ilmeinen: ”Jopa kaikkein innokkaimmatkin koulunuudistajat ovat huomanneet vaaran: uudet ja yhä vaativammat lupaukset, toiveet ja vaatimukset ajavat erityisesti hyviä ja työlleen omistautuneita opettajia kohti uupumista ja kyynisyyttä” (Simola 2001, 56).

Suurimpia muutosharppauksia kouluissa aiheuttaa Opetushallituksen säännöllisesti laatima Opetussuunnitelma. Opetussuunnitelma määrää, että kaikkien Suomen koulujen paikallisiin opetussuunnitelmiin sisällytetään samat keskeiset tavoitteet ja sisällöt. Tämä edistää tasa-arvoa ja takaa, että koulut pysyvät mukana yhteiskunnan muutoksessa. Uusin, vuonna 2014 julkaistu opetussuunnitelma on uudistanut koulua

huomattavasti ja muutos on ehkä suurempi kuin missään aiemmassa opetussuunnitelmassa. Suurimpia uudistuksia ovat digitalisaation lisääminen, oppilaiden henkilökohtaiset opetussuunnitelmat, opetuksen eriyttäminen, arvostelun lisääntyminen, laaja-alainen osaaminen (eli ilmiöoppiminen) sekä opetuksen suuntaaminen ulos koululaitoksesta. Opettaja nähdään enemmän ohjaajana tai kannustajana, ja halutaan, että oppilaat tekevät päätöksiä, keskustelevat ja seuraavat ja arvioivat itse omaa oppimistaan. (Opetushallitus. Opetussuunnitelman ydinasiat.) Muutokset uudessa opetussuunnitelmassa ovat erittäin merkittävät myös kuvataiteen ainekohtaisen opetussuunnitelman kohdalla.

Koska kaikki ovat käyneet koulua, jokaisella on siitä jotain sanottavaa (Kaarenoja, Suomen Kuvalehti 2017). Opettajan ammatti ja koululaitos koetaan jokaisen asiana. Se, mitä koulussa tapahtuu koskettaa vähintäänkin välillisesti meidän kaikkien elämää. Koulua kritisoidaan ahkerasti, muutosta vaaditaan ja vihataan (Salminen 2012, 271-274). Opettajan ammattitaitoa kyseenalaistavia ja koulumaailmaa kommentoivia mielipidekirjoituksia näkee lehdissä usein.⁴ Internet ja anonyymien palautteenannon mahdollisuus laskee kynnystä arvostella – kärkkäästikin.

Opettaja on usein jatkuvan muutospaineen ja arvostelun kohteena.

⁴ “Opettajista on tehty sirkustirehtöörejä ja oppilaista laiteriippuvaisia robotteja.” Helsingin Sanomat 14.10.2017. Mielipide. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000005407627.html>

“Lapsemme kyllä oppisi, jos hän saisi riittävästi tukea – pienryhmä oli väärä ratkaisu älykkäälle mutta vilkkaalle lapsellemme”. Helsingin Sanomat 6.4.2018. Mielipide. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000005630244.html>

“Vantaan malli integroida erityislapset perusopetusryhmiin ei toimi”. Helsingin Sanomat 16.12.2017. Mielipide. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000005491682.html>

3. TUTKIMUKSEN KULKU

3.1 Tutkimusmenetelmät

Tutkielmani ongelma on siis: *miksi haastattelemanani kaksi opettajaa väsyivät?* Pyrin pureutumaan kahteen yksittäistapaukseen mahdollisimman tarkasti ja ymmärtämään, mitä tapahtui. Ongelmanasetteluni on siis yksittäistapauksen kokonaisvaltainen ymmärtäminen. Tutkimusstrategiani on laadullinen tapaustutkimus, mutta aion hyödyntää myös vertailevan tutkimuksen piirteitä. Vertailemalla näiden kahden opettajan kokemuksia voin havaita, onko väsymykseen ajaneet eri aikoina eri syyt ja miten kuvataideopettajan työ on muuttunut.

Aineistoa analysoin laadullisen fenomenografisen analyysin keinoin. Fenomenografia on empiiristä tutkimusta, jonka aineistonhankintamenetelmä on usein haastattelu. Siinä kuvataan ilmiöitä ja keskiössä ovat yksilön kokemukset. Ilmiöitä ei ole olemassa ilman ihmisen ajattelua ja niihin kohdistuvia käsityksiä. (Niiniskorpi 2009, 52-53.) Haastattelemieni opettajien kokemuksiin perehtymällä pyrin ymmärtämään syvemmin tutkittavaa ilmiötä, opettajien työuupumusta.

3.2 Teemahaastattelu

Hankin aineistoni haastattelemalla kahta kuvataideopettajaa. Uskon, että juuri haastattelu ja aidot kokemukset tuovat tutkielmaani sen vaatimaa uskottavuutta ja tarttumapintaa. Tilastoja ja kaavioita laaditaan jatkuvasti ja niihin voi toki turvata, mutta kokemuspohjainen aineisto ja koulumaailman konkreettiset esimerkit tuovat aiheen lähemmäs – on helpompi samaistua kokemuksiin kuin kaavioon. Kun tutkitaan ihmisen tekemää työtä, miksi ei haastateltaisi ihmistä itseään?

Käsitlemäni aihe on henkilökohtainen. Minua kiinnosti erityisesti empiria, juuri

näiden kuvataideopettajien kokemukset ja tuntemukset. Haastattelumenetelmäksi valikoitui teemahaastattelu, joka on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä. Teemahaastattelu on hyvä keino päästä lähelle haastateltavaa ja tämän ajatuksia, kokemuksia ja tietoja (Hirsjärvi & Hurme 2001, 16). Teemahaastattelulle on olennaista, että tutkijalla on jo jonkinlainen käsitys aiheesta, jotta hän pystyy jakamaan sen teemoihin. Valmiita kysymyksiä ei laadita, vaan haastattelun annetaan edetä keskustelunomaisesti. Näin tutkittavien ääni pääsee kuuluviin vapaammin kuin vaikkapa tiukasti strukturoidussa haastattelussa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47-48.)

Minulla oli jo entuudestaan tietoja ja käsityksiä opettajien työuupumuksesta ja koulumaailmasta. Jaoin haastattelun käsitysteni mukaan neljään teemaan seuraavasti:

OPPILAAT

TYÖYHTEISÖ

VANHEMMAT

OPPIAINE

Kolme ensimmäistä teemaa olin valinnut Onnismaan (2010) laatiman Opetushallituksen työhyvinvointia käsittelevän selvitykseen nojaten. Siinä jaetaan peruskoulun opettajaa kuormittavat tekijät kolmeen yhteyteen: 1) opettajan ja oppilaan väliseen 2) opettajayhteisön sisäiseen ja 3) opettajan ja huoltajan väliseen vuorovaikutukseen. E erityisen kuormittavina nähdään oppilaiden kanssa tapahtuvassa vuorovaikutuksessa syntyvät ongelmatilanteet. (Onnismaa 2010, 18.) Neljännen teeman, oppiaine, valitsin selvityksen ulkopuolelta. Halusin keskustella kuvataiteen luonteesta ja kysyä: mikä juuri kuvataiteen opettamisessa on uuvuttavaa?

Järjestin haastattelun ryhmähaastatteluna: olimme kolmisin haastateltavien kanssa. Ryhmähaastattelussa haastattelijan rooli on erilainen kuin tavanomaisessa kahdenkeskisessä haastattelussa. On tärkeää, että jokainen (, tässä tapauksessa kumpikin) ryhmän jäsen pääsee ääneen ja keskustelu pysyy valituissa teemoissa. Menetelmä on tehokas, kun halutaan saada haastateltavat keskustelemaan keskenään. Ongelmaksi voi koitua esimerkiksi se, että jotkut haastateltavista dominoivat keskustelua ja toiset eivät saa suunvuoroa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 61-63.) Haastattelun toteuttaminen ryhmässä oli tutkielmani kannalta hedelmällinen ratkaisu. Ensimmäisen

tarina herätti toisessa muiston tai ajatuksen ja keskustelu kävi vilkkaana.

Tunsin molemmat informantit entuudestaan, ja he myös toisensa, mikä varmasti vaikutti keskustelumme luonteeseen. Koen, että kun käsiteltiin näin henkilökohtaista aihetta, oli hyvä, että tunnemme toisemme – läheisestikin. Haastateltavat jakoivat, vertailivat kokemuksia, kertoivat tarinoita, nauroivat. Tunnelma oli hyvä ja vapautunut.

Haastatteluaineistoa kertyi tunti ja neljätoista minuuttia, ja litteroin sen lähes sanatarkasti. Haastattelun litterointi on vapaaehtoista (Hirsjärvi & Hurme 2001, 138). Päätin kuitenkin litteroida, sillä arvelin että haastattelua olisi helpointa käydä läpi tekstin muodossa. Aioin myös käyttää suoria lainauksia, minkä vuoksi oli perusteltua litteroida keskustelu.

4. TULOKSET

Haastattelin kahta työnsä omasta tahdostaan lopettanutta kuvataideopettajaa, Sirpaa ja Helviä. He olivat toimineet samassa yläkoulussa eri aikoina. Haastattelin kumpaakin samaan aikaan. Tunsin heidät entuudestaan ja he myös tuntevat toisensa.

Sirpa oli työskennellyt yläkoulussa 19 vuotta ja päätti lopettaa lokakuussa 2017. 55-vuotias Sirpa sairastui masennukseen työperäisen uupumuksen vuoksi, eikä halua enää palata kouluun töihin. Työstäeroamisprosessi on edelleen käynnissä. Vielä haastatteluhetkellä helmikuussa Sirpa oli sairaslomalla, mutta voi jo paljon paremmin.

Helvi lopetti yläkoulutyön 2011 talvella. Hän oli silloin 53-vuotias. Syitä lopettamiseen oli useita, mutta viimeisenä sysäyksenä oli melustressi ja sen aiheuttama kuulon alenema. Helvi valmistui kuvataideopettajaksi 1983 ja on tehnyt alan töitä peruskoulussa, kuvataidekoulussa ja kansalaisopistossa.

Haastateltavien nimet on vaihdettu.

Haastattelu sujui hyvin ja tunnelma oli rento. Ryhmähaastattelu haastattelulajina oli toimiva valinta: haastateltavat saivat ajatuksia toinen toisiltaan ja innostuivat jakamaan muistojaan. Keskustelu kulki vapaasti, ohjailin sitä hyvin harvoin ja pidin kysymysten määrän minimissä. Osallistuin oikeastaan vain silloin, kun halusin tarkentaa jotain tai palauttaa keskustelun valitsemini teemoihin.

Haastattelun jälkeen teemoittelin aineiston uudestaan. Keskustelusta nousi luontevasti kuusi teemaa:

1. OPPILAAT
2. ARVOSTUKSEN PUUTE
3. LIIKAA TYÖTÄ, LIIKAA IHMISIÄ
4. MUUTOS
5. VASTUU
6. IKÄ

Osat keskusteluaiheista sopivat useaan teemaan, ja aiheet linkittyvät toisiinsa. Pyrin teemoittelussani selkeyteen ja siihen, että haastatteluaineisto voitaisiin käsitellä mahdollisimman perusteellisesti. Joitakin hyvin tärkeitä aiheita käsitelimme haastattelussa vain lyhyesti enkä sisällyttänyt niitä teemoihin. Yhdistin ne teemojen ulkopuoliseksi alaluvuksi "Muita esiin nousseita aiheita".

Seuraavaksi erittelen teema kerrallaan haastattelusta nousseita ajatuksia.

4.1 Oppilaat

Suurimman osan haastatteluajastamme keskustelimme oppilaista. Informantit kokevat, että nuoriso on erilaista kuin ennen. Oppilaiden keskittymiskyky ja pitkäjänteisyys on huonompaa ja monilta puuttuu motivaatio kuvataiteen opiskeluun. Käytöshäiriöt ovat lisääntyneet, oppilaat ovat huolimattomampia ja röyhkeämpiä. Suurimpana ongelmana haastateltavat kokivat ryhmäkoot; hankaliakin oppilaita opettaisi mielellään, jos heille vain olisi riittävästi aikaa.

"Ja kun sä sanoit sen, että ei voi tehdä töitä kunnolla, niin mulla oli nyt viime syksynä ennenkö jäin pois niinku semmonen olo, että mää en voi tehdä tätä työtä ollenkaan, saatika sitten niinku että kunnolla. Et jotenki niinku ihan semmonen et se... Koin että nyt tänä syksynä, joka on ollu raskain ikinä, niin jotenkin se että ne oppilaat on niin... Et se menee se kaikki aika siihen et se ryhmä ei ole vaarallinen." -Sirpa

4.1.1 Ryhmäkoot

Ryhmäkokojen suuruus vaikeuttaa opettajan työtä. Mitä suurempi ryhmä, sen kaoottisempaa luokassa on. Kuvataidetunnit ovat erityisen liikkuvaisia ja keskenään erilaisia, eikä selvää struktuuria välttämättä ole. Melu ja yleinen levottomuus lisääntyvät ryhmän kasvaessa.

Samaan aikaan, kun koulutuksesta leikataan ja ryhmäkoot kasvavat, opettajilta vaaditaan yhä yksilöllisempää oppilaan kohtaamista. Sirpa ja Helvi kertoivat kokeneensa, että oppilaan kohtaamiseen oppitunneilla oli liian vähän aikaa. Usein ehti huomioida yksilöllisesti vain levottomimmat oppilaat, ja hiljaisemmat jäivät huomiotta. Sirpa harmitteli, että ryhmäkokojen suuruuden vuoksi viimeisinä työvuosinaan joutui joskus jopa olemaan puuttumatta huonoon käytökseen tai epäkohtiin luokassa. Aika ei vain riittänyt.

Kuvitellaanpa, että opetusryhmässä on kaksikymmentäviisi oppilasta ja oppitunti kestää 90 minuuttia. Jos tunnin alusta viisitoista minuuttia menee kaikille yhteiseen tuokioon, oppilaiden yksilölliseen kohtaamiseen jää loput 75 minuuttia oppitunnista. Jos tuo 75 minuuttia jaetaan tasan ryhmän kesken kahdellekymmenelle viidelle, jokaisen oppilaan yksilölliseen kohtaamiseen jää aikaa vaivaiset 3 minuuttia. Todellisuudessa minuutit eivät tietenkään jakaudu tasan oppilaiden kesken ja aikaa kuluu myös muuhun, eli yhdelle oppilaalle jäävä aika on usein vielä lyhyempi.

“Joo ja siitäkin on nyt kun on seitsemän vuotta siitä kun sää [Helvi] oot jääny niin siinä on tapahtunut tosi iso muutos vielä. Tavallaan siihen että kuinka vähän on aikaa yhdelle oppilaalle” -Sirpa

Helvi kertoi työskennelleensä seitsemänsadan oppilaan yläasteella heti valmistuttuaan kuvataideopettajaksi 1983. Tuolla yläasteella opetettavat kolmenkymmenen oppilaan ryhmät hän koki liian suurina ja levottomina. Hän siirtyi työskentelemään kuvataidekouluun useaksi vuodeksi. Myöhemmin Helvi työllistyi pieneen yläkouluun, jossa oli pienempiä, 14-16 hengen ryhmiä. Tuon ryhmäkoon hän koki ideaaliksi. Salminen (2012, 58-59) toteaa, että tutkimusten mukaan yksilöllisen opetuksen mahdollistamiseksi jo yli 8-10 oppilaan ryhmät ovat liian suuria. Tuollaisia ideaalisia kymmenen oppilaan ryhmiä pääsee tuskin peruskoulussa opettamaan.

“Ja sit se on niin hullua kun mun mielestä se olis niin yksinkertainen ratkasu että palattais niihin pienempiin ryhmiin. Niinku se olis ihan hirveen suuri ratkasu.” -Helvi

Informanttien mielestä ryhmäkokojen pienentäminen ratkaisisi paljon koulun ongelmia ja vähentäisi opettajan työn raskautta. He kuitenkin epäilevät, että kehityssuunta on huonompaan päin ja ryhmäkoot kasvavat entisestään. Raha puhuu ja kunnat sekä koulut eivät näe asiaa tarvittavan kauaskatseisesti:

“Niin mutku se ajatellaan aina vaan se vuosi kerrallaan et alkaako meillä kuus alkavaa ryhmää vai seittemän vai kaheksan.” -Sirpa

Haastateltavien mahdollinen kauhukuva ryhmäkokojen suhteen on toteutunut Vantaalaisessa yläkoulussa. Siellä on käynnissä kokeilu, jossa opetetaan seitsemänkymmenenviiden oppilaan ryhmää. Samalle oppitunnille on yhdistetty kolme ryhmää opettajineen. Opettajat kertovat, että melu luokassa on toisinaan sietämätön, ja oppilaille jaetaan tunneille kuulosuojaimia. (Salomaa. Helsingin Sanomat 8.4.2018.) Vaikka Vantaan tapauksessa kyseessä on väistötilojen aiheuttama harvinainen erityistilanne, on hurjaa, että sellainen on edes mahdollinen.

4.1.2 Keskittymiskyky

Sirpa kertoi kuvaavan esimerkin oppilaiden heikosta keskittymiskyvystä. Hän oli antanut oppilailleen yksinkertaisen ohjeen työkansioiden valmistukseen: taita paperi. Sirpa oli saanut oppilaat omasta mielestään kuuntelemaan, ohjeistanut tehtävän sanallisesti, kirjallisesti ja vieläpä demonstroi paperin taittamisen luokan edessä. Kuitenkaan kolmasosa oppilaista ei tehnyt mitään ja kaipasi lisäohjeita. Sirpa arveli, etteivät oppilaat kuulleet ohjetta, sillä heidän ajatuksensa harhailivat jossakin.

Huonoon keskittymiskykyyn on varmasti monia syitä nälästä ja unen puutteesta lähtien. Yhteiskunnan tempo kiihtyy, vanhemmilla on lapsilleen vähemmän aikaa ja aistiärsykkeiden määrä on lisääntynyt. Vaikuttavin syy on kenties kuitenkin useimmassa tapauksessa älypuhelin.

“Plus tietenkin nää sitten nää älypuhelimet. Että siinä vaiheessa sitten tapahtu tosi iso muutos, kun ne tuli. Et kun ne elää - mun mielestä se on niille niinku semmonen rinnakkaistodellisuus missä ne elää koko ajan, suurin osa.” -Sirpa

Älypuhelinien vaikutus oppilaiden keskittymiskykyyn on valtava. Puhelin ei saisi olla tunnilla käytössä, mutta oppilaat käyttävät niitä silti. On vaikeaa valvoa puhelinien käyttöä, varsinkin kun koukutus laitteeseen on niin vahva että oppilas ei ehkä edes itse huomaa kaivavansa sen taskustaan. The Telegraph -lehden artikkelissa käsitellään älypuhelinien vaikutusta ihmisen keskittymiskykyyn. “Tutkijoiden mukaan älypuhelinien aika on saanut ihmisen keskittymiskyvyn niin lyhyeksi, että jopa kultakala voi pitää ajatuksesta kiinni kauemmin”⁵. (Watson. The Telegraph 15.5.2015.)

Haastateltavat kertovat, että keskittymiskyvyn heikentyminen näkyy myös oppilaiden kuvataidetunneilla tekemissä töissä. Teokset ovat monesti hutiloituja, kun keskittymistä työn tekemiseen saattaa riittää vain muutamaksi minuutiksi.

Sirpa: *“Mut sit mulla tuli vielä mieleen se, niinku tavallaan se, että minkälaisia tuotoksia oppilailla on, jos vertaa johonkin, sanotaan nyt vaikka kymmenen vuotta sitten, kun muistelee minkälaisia töitä ne teki aikasemmin ja minkälaisia ne tekee nyt, niinku ihan kautta linjan --- Monilla on niinku aika pitkälti vaan semmosta räpäsyä...”*

Helvi: *“Mut se on varmaan just se keskittymiskyvyn puute ja se et ei oo aikaa sille ohjaamiselle ja tuen antamiselle...”*

⁵ Oma käännös, alkuperäinen lainaus: “According to scientists, the age of smartphones has left humans with such a short attention span even a goldfish can hold a thought for longer.” The Telegraph 15.5.2015. Watson, Leon. Humans have shorter attention span than goldfish, thanks to smartphones.

4.1.3 Erityisopetuksen piiriin kuuluvat

Koulussa, jossa Sirpa ja Helvi työskentelivät, kuvataiteesta ei voi mennä erityisopetukseen, minkä vuoksi erityistä tukea tarvitsevat olivat samassa ryhmässä kuin muut. Näillä oppilailla oli muun muassa käytöshäiriöitä, mielenterveyongelmia ja oppimisen vaikeuksia. Samassa ryhmässä opetettiin myös joitakin monikulttuurisia nuoria jotka eivät osanneet suomen kieltä. Ryhmät olivat siis pääasiassa hyvin heterogeenisiä ja haastavia. Lisäkoulutusta ei saanut tarpeeksi, ja tavallisesti opettaja tiesi uusista oppilaistaan vain sen, mitä diagnooseja heillä on. Käytännön ohjeita tai lisäkoulutusta näiden erityistarpeiden täyttämisen toteutumiseen ei tarjottu. Opettajan on itse kyettävä suunnittelemaan, kuinka eriytetty opettaminen tapahtuu.

”Jotenkin oletetaan, että se eriyttäminen sitten tai ne tehtävät olis niille jotenkin erilaisia. Et se pitäis ite keksiä millä tavalla.” -Sirpa

Informanttien mukaan on ehkä vallalla sellainen virheellinen käsitys, ettei kuvataiteesta tarvitse erityisopetusta, sillä ei siellä tarvitse osata mitään – että siellähän vain piirrellään ja pidetään hauskaa. Tietenkään asia ei ole näin. Helvi ja Sirpa pohtivat syitä, jotka tekevät juuri kuvataiteen opettamisesta mahdollisesti levottomampaa kuin muiden aineiden. Istumajärjestys toteutetaan usein pöytäryhmissä yksittäisten pulpettien sijaan ja välineet ja aiheet vaihtelevat viikoittain. Tavallisesti tunnit eivät ole tiukan strukturoituja ja oppilailla on vapaus liikkua. Kuvataide saatetaan myös kokea hyvin henkilökohtaisena ja monesti vertaillaan itseä muihin. Myös esimerkiksi kielellisen tai kuvallisen hahmottamisen ongelmat voivat aiheuttaa oppilaalle sellaisen olon, ettei tämä pärjää tunnilla. Sirpa muisti erään oppilaan, joka ei tuntenut pärjäävänsä ja jonka töille naurettiin, kun ne olivat niin erilaisia:

Sirpa: *"Kun mullakin oli just yks tyttö nyt semmonen tosi kiva tyttö, viime vuoden seiskoja, niin tota, sen työt oli ihan... kun ei se, sillä oli joku semmonen ihan oikeesti niinku konkreettinen hahmottamisen ongelma niin esimerkiksi piirrokset niin ne oli semmosta niinku viis-kuusvuotiaan tekemää tasoo. Niin sit tavallaan se et se on siellä koko ajan... Kyllähän sitä nyt itekkin huomaa sen"*

Helvi: *"Niin ja muut vertaa nii sitä ja ite vertaa"*

Sirpa: *"Niin ja kun paljon meki sitte tavallaan ryhmässä katotaan niitä kuvia yhdessä myös niin sit se totta kai se... Toiset nauraa sen töille ja muuta niin onhan se niinku tosi... Et ei se mäki ymmärrän sen et se on tosi hieno ajatus tällöinen niinku inkluusio-ajatus että kaikki laitetaan samaan, mutta et ei se... Käytännössä se ei ole pelkästään hyvä"*

Informantit näkevät tämän kaikki oppilaat samaan luokkaan yhdistävän inkluusioajatuksen kauniina ja tasavertaisuutta edistävänä, mutta kokevat, ettei tällaisten suurten, hyvin heterogeenisten oppilasryhmien opettaminen suju yksin; tarvittaisiin erityisopettajia, koulunkäyntiavustajia tai ainakin lisäkoulutusta. Tällä hetkellä apua tai neuvoja ei saa tarpeeksi. Joskus saattaisi olla parempi opiskella eriytetysti, myös kuvataiteessa. Jatkuvasti häiritsevä oppilas ei kuulu luokkaan, vaan hänen tulisi olla oikeutettu saamaan apua (Uusikylä 2006, 23).

"Niin. Et tässä on tavallaan menty musta siinä vaiheessa, kun vaadittiin että pitää olla tasavertanen, jonka mä niinku tavallaan ymmärrän sen että ei saa niinku leimata sinne jonnekin kun ennen oli tarkkisluokat, mutta sitten täs on niinku... Täs on unohdettu se, että sit ne tarvii sitä tukee. Siel pitäis olla niinku kaks-kolme ihmistä lisää siellä luokassa, koska ne pienessä ryhmässä silloin sai sen erityisopettajan opetusta. Ja monille on myös se, että pienessä ryhmässä pystyy paremmin keskittymään." -Helvi

Tasavertaisuuden nimissä kaikki pannaan samalle luokalle, mutta unohdetaan, että nämä integroidut oppilaat tarvitsevat edelleen saman tuen, mitä eriytetyssä ryhmässäkin.

4.2 Arvostuksen puute

Molemmat informantit kokevat, ettei heidän ammattitaitoaan ja työpanostaan ole arvostettu tarpeeksi. Arvostuksen puute koskettaa niin opettajan ammattitaitoa yleensä kuin kuvataidetta oppiaineena. Arvostuksen puute ilmenee oppilaiden, opettajakollegoiden, vanhempien ja jopa rehtorin käytöksessä. Kuvataideopettajan täytyy olla valmis puolustamaan opettamansa oppiaineen tärkeyttä.

4.2.1 Opettajien arvostuksen puute

Informantit kokevat, ettei opettajan ammattitaitoa arvosteta nykyään niin paljon kuin ennen. Oppilaiden vanhemmat luottavat yhä useammin lapsensa sanaan opettajan sijaan, ja lehtien tekstiviestipalstoilla purnataan siitä, kuinka opettajilla on helppoon työhönsä nähden liian pitkät lomat.

Opettajien arvostus tosiaan on vähentynyt, selviää OAJ:n teettämästä opettajien ammattikuva- ja arvostustutkimuksesta. Suurimpana ongelmana kyselyyn vastanneet näkevät sen, etteivät opettajat kykene eriyttämään opetusta tai ylläpitämään työrauhaa. Tutkimuksesta ilmenee, että suomalaiset haluaisivat palauttaa opettajan auktoriteetin jotta nämä kykenisivät paremmin säilyttämään kurin ja työrauhan. OAJ:n puheenjohtaja Olli Luukkainen on samoilla linjoilla ja toteaa, että ”koulun tehtävä on opettaa ja ohjata, ei vain miellyttää”. (Sneck. Helsingin Sanomat 12.7.2016.) Opettajat itse kaipaisivat erityisesti täydennyskoulutusta, jotta voisivat vastata työnsä uusiin vaatimuksiin (OAJ 12.7.2016).

Helvi kertoi esimerkkitilanteen siitä, kuinka eräs vanhempi asettui lapsensa puolelle ohittaen opettajan argumentit ja koulun säännöt. Kaksi yläkoululaista oli otettu jälki-istuntoon, ja Helvi oli valvojana. Oppilaat olivat sanoneet, etteivät halua olla siellä ja että aikovat soittaa toisen heistä huoltajan hakemaan heidät pois. Helvi oli pyytänyt, että saa jutella huoltajalle ja selittänyt tilanteen puhelimesta. Että oppilaat joutuvat nyt istumaan tiettyyn kellonaikaan saakka ja että näin on heidän kanssaan yhdessä sovittu. Hetken kuluttua huoltaja oli kuitenkin saapunut hakemaan lastaan ja tämän kaveria pois

kesken jälki-istunnon. Opettajan mielipidettä tai vetoamista koulun yhteisiin sääntöihin ei kuunneltu.

Koulun, oppilaan ja kodin välisen sähköisen viestinnän alusta Wilma on myös vaikuttanut siihen kuinka paljon opettajat joutuvat vastaanottamaan palautetta ja arvostelua vanhemmilta. Kun viestin voi lähettää sähköisesti sen sijaan, että antaisi palautetta kasvotusten, kynnys törkeäänkin palautteeseen on pienempi.

“Niin ja sitten just se että uskotaan aina enemmän sitä omaa lasta kuin jotain opettajan viestiä.” -Helvi

Ei ole myöskään tavatonta, että opettajan ja oppilaan välisen ongelmatilanteen jälkeen vanhemmat väittävät opettajan kiusaavan lastaan. Tällaisia kokemuksia oli sekä Sirpalla että Helvillä.

“Mikä itestä tuntu tosi pahalta, että ei todellakaan oo mikään aikomus kiusata ketään oppilasta” -Sirpa

4.2.2 Kuvataiteen arvostuksen puute

“Ja onhan sekin myös väsyttävää tavallaan, puolustaa sitä omaa oppiainettaan ja sen tarpeellisuutta” -Sirpa

Sirpa ja Helvi kertoivat, että kokivat työuransa aikana hyvinkin paljon opettamansa oppiaineen tärkeyden kyseenalaistamista. On surullisen tavallista, että vanhemmat, yhteiskunta, kollegat ja jopa rehtori pitävät kuvataidetta alempiarvoisena oppiaineena kuin vaikkapa “kovia tieteitä”. Kuvataide nähdään monesti rentouttavana askarteluna tai hauskana lepohetkenä. Myös oppilaat kyseenalaistavat usein kuvataiteen tärkeyden.

Oppilaiden huonot asenteet kuvataidetta kohtaan tulevat usein vanhemmilta. Sirpa kertoi erään oppilaan sanoneen, ettei sillä ole väliä minkä arvosanan hän saa

kuviksesta kun omalla isälläkin oli ollut vitonen. Isä oli sanonut, ettei kuvataiteen arvosanalla ole mitään merkitystä. Kyseinen oppilas ei ollut tehnyt tunneilla mitään. Opettajan on usein perusteltava oppilailleen, miksi kuvataiteen opiskelu on tärkeää.

Monet haastattelussa nousseet kuvataideopettajan työn ongelmat johtuivat kyseisessä koulussa kenties juuri siitä, että kuvataiteen ajateltiin olevan helppo ja kevyt aine. Haastateltavat eivät juuri koskaan saaneet tunneilleen erityisopettajia, ja joskus harvoin avuksi saadut erityisopettajat eivät olleet perehtyneitä kuvataiteeseen. Kuvataiteesta ei voinut mennä erityisopetukseen esimerkiksi käytöshäiriöiden, oppimisen vaikeuksien tai kielellisten taitojen puutteen vuoksi.

“Ja jotenkin tuli semmonen olo, että ajateltiin että siellä kuviksessahan ne pärjää, että kun ei siel tavallaan tarvii sillain nyt mitään tehdä että kuhan siellä askarrellaan niin ne pärjää siellä” -Helvi

Arvostuksen puutteen huomasi myös kollegojen käytöksessä. Haastateltavia oli lukuisia kertoja pyydetty tekemään kuvataiteen oppisisältöjen ulkopuolisia puuhia, esimerkiksi askartelemaan kortteja vanhainkotiretkellä vanhuksille vietäväksi tai rakentamaan lavasteita koulun näytelmiin. Ikään kuin kuvataidetunnille ei olisi omia oppisisältöjä ja tavoitteita. Monissa tilanteissa käytös heijasteli sellaisia ajatuksia, että kuvataiteella “koristellaan” muita aineita ja tehdään koulusta haus Kempaa.

“Joo. Mutta kyllä aika monet myös niinkun -- ajattelee, myös jopa kollegat, että kuvis on sellanen täyteaine. Tai semmonen harrasteaine. Että se vaan tukee muita oppiaineita ja auttaa jaksamaan sitten muilla tunneilla, kun saa vähän aikaa tehdä jotain kivaa” -Sirpa

Hakanen (2006, 34-34) kirjoittaa, että kenties ratkaisevin syy työuupumukseen on se, että henkilö kokee antavansa työlleen enemmän kuin saa siitä vastineeksi. On selvä, ettei jaksaa loputtomiin, jos tuntee, ettei omaa ammattitaitoa arvosteta tarpeeksi ja kokee työnsä tärkeyttä kyseenalaistettavan. Haastateltavat ovat kokeneet, ettei heidän ammattitaitoaan ja työnsä merkitystä ole arvostettu tarpeeksi.

4.3 Liikaa työtä, liikaa ihmisiä

Opettajien työmäärä on lisääntynyt valtavasti viime vuosina. Informantit kokivat työssään, että lähes kaikki aika kului johonkin muuhun kuin opetuksen suunnitteluun ja tuntien pitämiseen. Lisätyötä aiheuttaa muun muassa oppilaiden arviointi, sähköinen viestintä, kilpailukykykokoukset ja kehittämisryhmät.

Työmäärä on lisääntynyt yli opettajien sietokyvyn, selviää Työterveyslaitoksen vuonna 2017 teettämästä Kunta10 -tutkimuksesta. Muutos edelliseen tutkimustilastoon on erityisen raju, sillä uusimmassa esimerkiksi luokanopettajista 54% kokee työmäärän ylittävän sietokyvyn, siinä missä vuonna 2014 niin koki vain noin kolmannes. Työmäärän koetaan lisääntyneen nimenomaan oppituntien ulkopuolella. (OAJ. Manner, Matias 17.2.2017.)

Digitalisaatio on lisännyt työn määrää. ”Elektroniseen reissuvihkoon” Wilmaan täytyy kirjata kaikki reaaliajassa, siinä missä ennen Wilmaa jokaisesta oppilaasta kirjattiin raportti kerran kuukaudessa. Wilman kautta ollaan yhteydessä vanhempiin ja myös vanhemmat olettavat, että opettaja olisi sen kautta aina tavoitettavissa. Kynnys ottaa opettajaan yhteyttä on pienempi, kun sen voi tehdä sähköisesti. Siksi myös viestinnän määrä on lisääntynyt.

Oppilaiden arviointi on tehostunut. Arviointi korostuu uudessa opetussuunnitelmassa, ja sitä tulisi tapahtua koko ajan. Opettajilta vaaditaankin oppilaan säännöllistä arvioimista. Jokaisen tunnin alussa ja lopussa täytyisi arvioida jokainen oppilas. Arviointia varten on laadittu moniosainen arviointikaavio. Sirpa kokee arviointivaatimusten menneen niin pitkälle, että jokaisella oppilaalla tulisi olla oma opettaja.

Kuvataideopettajalle aiheuttaa lisätyötä myös se, että hänelle lankeaa usein koulun sisustamiseen ja viihtyisyyteen liittyvien päätösten tekeminen. Ajatellaan, että kuvataideopettajalla on luovia ideoita ja tarkka visuaalinen silmä. Haastateltavat kertoivat esimerkiksi päätyneensä valitsemaan opettajanhuoneeseen tyynynpäällisiä, järjestäneensä lukuisia näyttelyitä ja suunnitelleensa seinämaalausten toteutuksia.

Myös muutos lisää opettajan työtä. Uuden kehittäminen ja opettelu jää usein opettajan itsensä vastuulle ja tapahtuu työajan ulkopuolella. Myös

opetussuunnitelmauudistus aiheuttaa lisätyötä. Muutosta käsittelen lisää seuraavassa alaluvussa muutos.

Molemmat informantit kokivat varsinkin viimeisinä yläasteella työskentelyn vuosinaan, että kohtasivat liikaa uusia ihmisiä. Kyseisessä koulussa on vain yksi kuvataideopettaja ja kuvataide on pakollinen seitsemäsluokkalaistilalle, mikä tarkoittaa, että yksi kuvataideopettaja opettaa vuoden aikana kaikkia koulun uusia oppilaita. Haastateltavien koulussa uusia oppilaita aloitti joka vuosi noin sataneljäkymmentä. Oppilaiden lisäksi opettajan tulee olla tekemisissä vanhempien, opettajakollegoiden ja muun henkilökunnan kanssa. Koulussa ei ole paikkaa, jossa ei olisi ihmisiä, ja sosiaalista kanssakäymistä ei pääse pakoon. Sirpa ja Helvi kokivat usein, että tarvitsisivat tauon sosiaalisesta ähkystä.

Helvi: *”Muistan että mua rassas ihan hirveesti se kun niitä seiskoja oli 140 oppilasta vuodessa, ja sitten taas tulee seuraavana vuonna uus 140 ja kun tämä jatkuu vuodesta toiseen, alkaa rasittaa se ihmismäärä jonka sä kohtaat. Ja sun pitää tutustua niihin.”*

Sirpa: *”Se on ihan totta. En jaksanut loppuvaiheessa enää opetella niiden nimiä.”*

4.4 Muutos

Koulu on alati muuttuva instituutio, sillä sen on vastattava yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin. Tempo kiihtyy, uudistetaan mutta usein ei edes ehditä kunnolla odottaa tuloksia ennen kuin kehitykselle on keksitty jo uusi suunta (Simola, 2002). Uusi opetussuunnitelma laaditaan noin kymmenen vuoden välein, mikä on melko lyhyt aika uudistaa perusteellisesti ja toimivasti niin valtavaa laitosta kuin koulu.

Uuden opetussuunnitelman voimaan astuminen oli Sirpalle yksi iso syy töiden lopettamiseen. Hän koki uuden opetussuunnitelman (Opetushallitus 2014. Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 2014) liian laajaksi ja vaikeasti lähestyttäväksi.

“Niin ja kuviksen osalta niinku aivan semmonen maailmoja syleilevä, että siinä ei oo konkretiaa kyllä. Hirveen vaikeeta. Siinä ei oo mitään oikein mihin tarttua. Siin on niinku kaikki. Kaikki maailman taidehistoria, kaikkien eri kulttuurien kaikki. Kaikki niinku media... Ja se on ihan hirveän iso häkkyrä... Et siinä on niinku kaikki” -Sirpa

Muutos on nähty radikaalina, ja siitä on kirjoitettu myös mediassa paljon⁶. Helsingin Sanomien artikkelissa “Kouluissa on kesän aikana tehty vallankumous – mitä uudesta opetussuunnitelmasta pitäisi ymmärtää?” väitetään, että koulussa on tapahtunut vallankumous. Oppilas on siirtynyt päärooliin ja uteliaisuuden merkitys on kasvanut. Opettaja on enemmän ohjaaja ja ryhmän asiantuntijajäsen. (Aalto, Helsingin Sanomat 6.8.2016.)

Salminen (2012, 114) toteaa, että koulujen uudistumista ja opetussuunnitelmien toteutumista vaikeuttaa se, ettei opettajalle anneta riittävän selkeitä ohjeita ja tukea siihen, miten uudistusta tulisi tehdä. Tämän molemmat informantit kertovat kokeneensa käytännössä. Uudistukset ovat idean tasolla kauniita, mutta opettajilla ei ole välineitä niiden toteuttamiseen. Uudessa opetussuunnitelmassa on esimerkiksi kuvataiteelle asetettu seuraava tavoite: *“Oppilaille tarjotaan tapoja arvottaa todellisuutta ja vaikuttaa siihen” (Opetushallitus 2014, 426)*. Jos kaikki ohjeet kuvataideopetukseen ovat tämänsuuntaisia eikä niiden toteuttamiseen anneta lainkaan käytännön vinkkejä, voi opettaja tuntea itsensä hämmentyneeksi. Sirpa ahdistui.

Opetuksen digitalisoituminen, tietokoneohjelmien käyttö ja uudet laitteet aiheuttavat muutosta ja stressiä. Opettajan työssä on voimakas paine uuden opetteluun. Kuvataideopetuksessa toivotaan käytettävän yhä enemmän elektronisia laitteita ja liikuttavan nuorten maailmassa. Kuvataideopettajan on seurattava oppilaiden muuttuvia

⁶ Esimerkkejä:

“Uusi opetussuunnitelma muuttaa opettajan roolia - ‘Auktoriteetti ja työn arvostus koetuksella’”. Yle 7.8.2016. Kotimaa. <https://yle.fi/uutiset/3-9074401>

“Yritämme kotona epätoivoisesti opetella asioita, joita koulussa ei ehditty - uusi opetussuunnitelma jättää lapsen yksin”. Helsingin Sanomat 26.8.2017 <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000005340748.html>

kuvakulttuureja ja ilmiöitä – siksikin, että yksi kuvataiteen opetussuunnitelman sisällöistä on ”oppilaan omat kuvat”. Nuorten maailma on nopeatempoinen ja muuttuva, ja opettajan olisi pysyttävä perässä.

4.5 Vastuu

”Mut sitten yks mitä mää oon aina ajatellu opettajana, että sit toisaalta vielä tärkeempää kuin se oppiaine on se, miten sä oot niinku, mitä sä ihmisenä pystyt antamaan. Ja sitten ku on saanu sitä palautetta joskus aikasemmin ja joiltaki aiemmilta oppilailta, että jotenkin se et miten sä oot ihmisenä ollu. Niin se oli se tärkein. Nii se on ollu ihana koska sen mä oon ite kokenu tärkeimpänä. Asioitahan voi opiskella ja tutkia aina, mut että jos sä saat siitä kuviksesta vaikka jonkun innostuksen johonkin. Ja opit tuntemaan itsees tai löydät jotain” -Helvi

Opettajan työ sisältää suuren vastuun. Opettajalle lankeaa vastuu oppilaiden turvallisuudesta, hyvinvoinnista ja sivistämisestä. Tässä luvussa käsittelen nimenomaan kuvataideopettajan kuvataiteeseen liittyvää vastuuta, en niinkään opettajan vastuuta yleensä.

Kuvataide on liikkuvampi, vapaampi ja epäsäännöllisempi oppiaine kuin suurin osa peruskoulun muista oppiaineista. Oppilaan yksilöllinen huomioiminen on suuressa roolissa. Kuvien kanssa tekemisissä oleminen ja keskustelu saattaa nostaa pintaan henkilökohtaisia aiheita. Kuvan tuottaminen ja itseilmaisuus voi olla joillekin oppilaille vaikeaa.

”Onhan se eittämättä henkilökohtaista, peilataan omaa kasvua ja myös siinä se opettajan rooli on erilainen ja mennään joskus pintaa syvemmälle. -- Kuvien kanssa kun ollaan tekemisissä, kuvallisessa tuottamisessa, oli se nyt sitten lapsi tai aikuinen tai kuka tahansa, siihen laitetaan aina itseä siihen paperille. Niin se kuvisopen rooli on

terapeuttisempi -- Ja oppilaat tulee joskus tosi lähelle. Ja saattavat jäädä juttelemaan isoistakin asioista. On siinä sekin puoli mikä uuvuttaa. Tai se rajojen laittaminen, että millon voi sanoa että en jää sua nyt kuuntelemaan.” -Sirpa

Kuvataideopettajia on yleensä koulussa vain yksi ja oppiaineeseen liittyviä asioita ei pääse jakamaan. Tämän informantit kokivat hyvin raskaana. Kollegaan olisi toisinaan hyvä päästä tukeutumaan, jakaa ammatillisia kokemuksia ja etsiä ratkaisuja ongelmiin (Nieminen 2006, 44). Helvi kuvaili, kuinka esimerkiksi matematiikanopettajilla oli koulussa porukka jossa keskustella, kun kuvataideopettajana jäi usein ongelmiansa kanssa yksin.

“Joo mutta se on kyllä että oli kade niille matikisteille kun niillä oli se oma porukka joitten kesken -- nehän oli ainakin sillon tosi paljon omissa oloissaan siellä. Et ne pysty niinku keskenään jakamaan. Minkä niinku huomaa jo heti tässä et onpas kiva jutella toisen kuvismaikan kans näistä ongelmista. Ku et se et oli siel yksin ja niinku sä vaan koitat niinku selvittää, et mikä täs on ku mättää kun ei jaksa.” -Helvi

Molemmat olivat sitä mieltä, että olisi paljon helpompaa, jos kaikkea ei tarvitsisi tehdä yksin. Myös opetuksen suunnittelu oli raskasta, sillä uuden opetussuunnitelman myötä jopa opetussisällöt oli päätettävä itse. Oli päätettävä, mitä kuvia näyttää, mitä tekniikoita opettaa ja mitä taidehistoriasta kertoo. Se, että valitsee jotain, sulkee aina jotain muuta pois. Tämä tuntui informanteista valtavan suurelta ja raskaalta vastuulta.

“Kun ei oo semmosta kirjaa mistä katotaan että nyt tehdään tää tehtävä ja tää tehtävä ja tää tehtävä. Et ku se on ite aika pitkälti mietittävä, että mitä siellä tehdään. Asiasisällöt ja millä tavalla. Mitä siitä kaikesta määrästä valitsee ja miksi. Ja se on kaikki ihan yksin päätettävä, ja ite. On oltava niiden omien päätöstensä takana.” -Sirpa

Kuvataide on valinnaisaine, ja yläkoulussa ainoastaan seitsemäsluokkalaiset käyvät pakollisen kuvataidekurssin. Valinnaisuus tuo työhön myös paineen siitä, riittääkö töitä. Jos kuvataidetta ei valitse tarpeeksi moni oppilas, valinnaisryhmiä ei synny ja seuraavan vuoden tunnit saattavat jäädä vähälle. Valinnaisuutta on uudessa opetussuunnitelmassa

vähennetty. Haastateltavat kokivat valinnaiskursseista kilpailun painetta aiheuttavana ja koulun työskentelyilmapiiriin haitallisesti vaikuttavana seikkana.

Myös kuvataiteen puolustaminen jää usein kuvataideopettajan tehtäväksi, tai ainakin siltä opettajasta saattaa tuntua, jos arvostus vaikuttaa vähäiseltä. Seitsemännen luokan pakolliset kuvataidetunnit saattavat olla monelle oppilaalle viimeinen kosketus kuvataiteen opiskeluun. Oppilaaseen haluaisi sytyttää jonkinlaisen kipinän tai edes jättää positiivisen kuvan kuvataiteesta.

4.6 Ikä

”Oon miettinyt myös sitä, että kuinka paljon on myös iästä kiinni. --- Osa on myös sitä, kyllähän nuorena jaksaa enemmän vaikkapa hälinää.” -Helvi

Stressin ja työuupumuksen kokeminen henkisesti ja ruumiillisesti lisääntyy iän myötä (Kalimo 1985). Sirpa ja Helvi olivat molemmat työnsä lopettamisen aikaan yli 50-vuotiaita. He kokevat, että ikä varmasti vaikutti uupumiseen. Ikä vaikutti niin fyysisiin kuin psyykkisiin uupumistekijöihin.

Opettajan työ on erittäin fyysistä ja keho ei palaudu yhtä nopeasti kuin nuorena. Väsymystä tunnetaan useammin ja melun sietokyky heikkenee. Opettaja joutuu kohtaamaan valtavasti uusia ihmisiä. Helvi kertoi uusien ihmisten kohtaamisen rasittaneen häntä viimeisinä työvuosinaan huomattavasti enemmän kuin nuorempana. Myös melu häiritsi vanhempana paljon enemmän ja aiheutti stressiä.

Uuden opettelu on vanhempana hitaampaa ja esimerkiksi yhä kiihtyvä digitalisaatio vaatii jatkuvasti uuden opettelua. Kuvataideopettajan tulisi tuntea visuaalisen kulttuurin ilmiöitä ja niiden seuraaminen ei ehkä tule vanhempana yhtä luonnostaan kuin nuorena. Varsinkin oppilaiden kuvakulttuurien seuraaminen voi tuntua vieraalta.

4.7 Muita esiin nousseita aiheita

Nostan lopuksi vielä lyhyesti esiin kolme haastattelussa noussutta aihetta, joita sivusimme ja jotka näen tärkeinä, mutta joihin en tutkielmassani pureudu kokonaisen teema-alaluvun verran.

Melulla oli ratkaiseva vaikutus erityisesti Helvin työssä uupumiseen. Melustressi ja sen aiheuttama kuulon alenema johti hänen tapauksessaan lopulta irtisanoutumiseen. Koulu on usein todella meluisa ja hektinen paikka. Melu aiheuttaa sekä fyysisiä että psyykkisiä oireita, kuten unihäiriöitä ja verenpaineen nousua (Sala 1999, 82-83). Opettaja joutuu usein myös korottamaan ääntään, mikä aiheuttaa etenkin fyysistä rasitusta.

Koulurakennus ja opetustilat vaikuttavat melun määrään, rauhattomuuteen ja työssä viihtymiseen (Tapaninen 2006, 53-54). Koulussa, jossa Sirpa ja Helvi työskentelivät, kuvataideluokka oli suunniteltu ateljeetilaksi kuudelletoista oppilaalle. Usein oppilaita oli kymmenen enemmän. Katto oli lasia, ja ääni kimpoili tilassa voimakkaasti.

Hyvällä johtamisella on valtava merkitys työyhteisön hyvinvointiin. Opettajan on tärkeää kokea, että keskusteluyhteys rehtoriin on auki ja apua saa, jos sitä tarvitsee. Sirpa ja Helvi kokivat kyllä saavansa rehtorilta kannustavia sanoja, mutta sanoista tekoihin ei ollut tartuttu riittävän tehokkaasti. Haastateltavat kokivat, etteivät saaneet tarpeeksi työnohjausta. Myös kuvataiteen arvostuksen puute näkyi rehtorin käytöksessä.

5. LOPUKSI

Opettajan työ on täynnä haasteita. Työn määrä, oppilaiden ongelmat ja muutospaineeet vaikuttavat vain lisääntyvän ja luulen, ettei tilanne helpotu ennen kuin itse valmistun ja siirryn työelämään. On siis hyvä, että tein tämän opinnäytteen ja sain käsityksen siitä, millaista kuvataideopettajan työ voi olla.

Tutkielmani onnistui hyvin. Haastattelu oli minulle mieluinen tutkimusmenetelmä ja koen, että sain haastatteleamalla kerättyä tärkeää tietoa. Haastateltavat kokivat, että aihe on todella tärkeä ja halusivat tuoda kaikki ilmiön epäkohdat esiin. Keskustelu oli hyvin perusteellinen. Se, että tunsimme toisemme, vaikutti taatusti haastattelun luonteeseen: keskustelu eteni avoimesti ja luontevasti. Toisaalta, saattaa olla, että jotkin asiat jäivät kertomatta siksi, että tunnemme toisemme. Joskus on helpompaa kertoa henkilökohtaisuuksia tuntemattomalle, jota ei usko enää koskaan tapaavansa.

Pohdin jo silloin, kun valitsin tutkielmani aiheen, että saatan saada sitä tehdessäni jopa liian negatiivisen kuvan opettajan työstä. Monelle opettajaksi valmistuvalle tämä tutkielma voi näyttäytyä melko lamaannuttavana. Myös minulle nousi haastattelun aikana, lähteisiin perehtyessä ja kirjoitusprosessin aikana monia ahdistuksenserkaisia tunteita ja huoli omasta ja yhteiskunnan tulevaisuudesta nosti päätään. On hurjaa, ettei sellaista tasa-arvon peruspilaria kuin koulu osata pitää hyvässä kunnossa.

Psykologian emeritaprofessori Liisa Keltikangas-Järvinen kritisoi uutta opetussuunnitelmaa Ylen aamu-tv:ssä. Keltikangas-Järvinen on erityisen huolissaan opetussuunnitelman epätasa-arvoistavasta luonteesta ja opettajien jaksamisesta. ”Kyllä opettajat on aika lujilla tämänhetkisessä koulussa, että ei käy kateeksi heidän asemansa”⁷, hän toteaa. (Aromaa. Yle 7.2.2018.) Eriarvoistuminen lisääntyy yhteiskunnassamme, ja se näkyy myös kouluissa. Kun resursseista on pulaa ja ryhmäkoot kasvavat, eniten kärsivät jo valmiiksi huonommin pärjäävät oppilaat.

⁷ ”Professori peruskoulun opetussuunnitelmasta: ”Lasten pitäisi ilmeisesti opettaa toisiaan”. Yle 7.2.2018. Aromaa, Jonni. Sitaatti videosta, kohdasta 1.35. <https://yle.fi/uutiset/3-10062762>

Törmäsin tutkielmani kirjoitusprosessin loppuvaiheessa Helsingin Uutisten artikkeliin, jossa avataan erään Itä-Helsinkiläisellä ala-asteella erityisluokan opettajana työskentelevän opettajan, Elina Tuomen, blogitilitystä:

“Totuus on se, että itkua silmästään vääntävät pedagogit repivät viimeisiä jaksamisen rippeitä huonosti järjestettyjen atk-laitteiden keskellä, toimimattoman sosiaalihuollon ja väsyneiden huoltajien ristipaineessa, jossa maailman absurdein opetussuunnitelma eriarvoistaa aivan uskomattamalla tavalla ison osan tämän maan tulevaisuutta.”

Artikkelin mukaan Tuomi on huolissaan myös siitä, ettei opettajakoulutuksessa valmisteta tulevia opettajia kohtaamaan todellisuutta. (Pietiläinen. Helsingin Uutiset 17.4.2018; Tuomi 2018. Elina Tuomi blog.) Helsingin uutisten artikkeli ja Tuomen blogikirjoitus summaavat tätä tutkielmaa tehdessä nousseita huolia laajalti, mutta melko kärjistetysti.

Myös minua kiinnosti tarttua tähän aiheeseen, sillä koen, ettei ongelmista puhuta tarpeeksi koulutuksessamme. Opetusharjoittelut, ainakin opintojeni tässä vaiheessa, on suoritettu Normaalikouluissa tai kuvataidekouluissa, joissa oppilaat ovat tavallista motivoituneempia ja resurssit hyvät. Olisi tärkeää, että tulevat opettajat saisivat jo opintojen aikana enemmän välineitä esimerkiksi monikulttuuristen, käytöshäiriöisten sekä oppimisvaikeuksien kanssa kamppailevien opettamiseen. Koen, että tiedostan nyt itse paremmin, mihin varautua.

Tutkielmani johtopäätökset aiheuttavat pääasiassa huolta. Tilanne ei ole kuitenkaan lohduton. Suomalainen koulu on edelleen maailman huippua ja sen työntekijöistä pyritään pitämään huolta. Myös Sirpa ja Helvi totesivat haastattelun lopuksi, että nauttivat työstään yläkoulussa suurimman osan ajasta. Tätä tutkielmaa tehdessäni haastattelin heitä nimenomaan työuupumuksesta ja uupumiseen johtaneista syistä, minkä vuoksi he kertoivat vain työn huonoista puolista ja jakoivat negatiivisia kokemuksia. Molemmat kuitenkin kertoivat kokeneensa opettajana myös valtavasti ihania hetkiä ja saaneensa urallaan paljon.

Myös minun on tärkeä muistuttaa itselleni, että opiskelen huippuhyvässä yliopistossa ja saan koulutuksen, joka koulumaailman realiteettien silottelusta huolimatta

kasvattaa minut tulevaisuuden kouluun. Aallosta valmistuttuani olen ihan eri mittakaavassa valmistautunut vaikkapa uuteen opetussuunnitelmaan, digitalisaatioon, tämän päivän visuaaliseen kulttuuriin ja sen monilukutaitoon, kuin Sirpa ja Helvi olivat, kun uupuivat. Olen myös saanut hyvät välineet ja asennetta puolustaa kuvataidetta ja sen tärkeyttä oppiaineena.

Vaikka onnistuin opinnäytteeni puitteissa käsittelemään opettajien työuupumusta suhteellisen kattavasti, voisi siitä hyvin jatkaa ja laajentaa esimerkiksi maisterityöhön. Myös esimerkiksi kuvataiteen arvostuksen puute, älypuhelinien merkitys oppilaiden keskittymiskykyyn ja opettajien työtä kommentoivat mielipidekirjoitukset ovat jo yksinään sellaisia aiheita, joihin olisi erittäin kiinnostavaa pureutua syvemmin. Haluaisin myös selvittää enemmän konkreettisia keinoja työssä jaksamiseen ja uupumisen välttämiseen.

LÄHTEET

Aalto, Maija. Helsingin Sanomat 6.8.2016. Kouluissa on kesän aikana tehty vallankumous - mitä uudesta opetussuunnitelmasta pitäisi ymmärtää?. Viitattu 28.4.2018

<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000002914514.html>

Aromaa, Jonni. Yle 7.2.2018. Professori peruskoulun opetussuunnitelmasta: "Lasten pitäisi ilmeisesti opettaa toisiaan" Viitattu 28.4.2018

<https://yle.fi/uutiset/3-10062762>

Hakanen, Jari. 2006. Opettajien työn imu ja työuupumus. Teoksessa

Merja Perkiö-Mäkelä, Nina Nevala, Vappu Laine (Toim.) 2006. Hyvä koulu. Helsinki:

Työterveyslaitos.

Hiiro, Jukka; Mansikka, Ossi; Valtavaara, Marjo. Helsingin Sanomat 30.10.2016. "Tunnen päivittäin huonoa omaatuntoa", "Kunpa saisin pulloitettua tuon nuoren kuplivan naurun" – Opettajat kertovat HS:lle päiväkirjoissaan, millaista heidän arkensa kouluissa on. Viitattu 3.4.2018

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002927885.html>

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino. Helsinki.

Kalimo, R. 1985. Psykkiset ja epämääräiset somaattiset oireet työterveysongelmina.

Työterveyden tutkimuksia, 3:4. 367-384.

Kaarenaja, Vappu. Suomen Kuvalehti 25.9.2017. Suuri Digiloikka lapsille: Koulu menee ihan uusiksi - ei kirjoja, ei opettajia, ei oppilaita. Viitattu 3.4.2018

<https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/suuri-digiloikka-lapsille-koulu-menee-ihan-uusiksi-ei-kirjoja-ei-opettajia-ei-oppilaita/>

Manner, Matias. OAJ 17.2.2017. Tutkimus: Opetusalalla yhä useampi kokee työmäärän ylittävän sietokyvyn. Viitattu 10.04.2018

<http://www.oaj.fi/cs/oaj/Uutiset&contentID=1408918684753&keyword=1408904649659>

Nieminen, Tapani. 2006. Työnohjaus koulutyön tukena. Teoksessa Merja Perkiö-Mäkelä, Nina Nevala, Vappu Laine (Toim.) 2006. Hyvä koulu. Helsinki: Työterveyslaitos.

Niiniskorpi, Soile. 2009. Käsityksiä kuvataiteesta – Kuvataideopettaja taiteen tekijänä ja kokijana. Taideteollisen korkeakoulun julkaisu A94. Helsinki.

Onnismaa, Jussi. 2010. Opettajien työhyvinvointi. Katsaus opettajien työhyvinvointitutkimuksiin 2004-2009. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2010:1. Verkkojulkaisu.
http://www.oph.fi/download/124603_Opettajien_tyohyvinvointi.pdf

OAJ. 12.07.2016. Suomalaiset toivovat opettajille lisää valtaa ja kunnioitusta. Viitattu 10.04.2018
http://www.oaj.fi/cs/oaj/Uutiset?contentID=1408917288112&page_name=Opettajien+arvostustutkimus

OAJ. Länsikallio, Riina & Ilves, Vesa. 2016. Opetusalan työolobarometri. OAJ:n julkaisusarja 4:2016. Verkkojulkaisu (pdf).
<https://www.oaj.fi/cs/oaj/OAJn%20tyoolobarometri%20>

OAJ. OAJ:n työolobarometri. 2016. Matalapaine lisääntyy - poimintoja OAJ:n työolobarometristä. Verkkojulkaisu (pdf).
<https://www.oaj.fi/cs/oaj/OAJn%20tyoolobarometri%20>

Opetushallitus 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Verkkojulkaisu (pdf)
http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Opetushallitus. Opetussuunnitelman ydinasiat. Kasvatus, koulutus ja tutkinnot. Perusopetus. Opetussuunnitelma ja tuntijako. Viitattu 15.4.2018
http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/opetussuunnitelma_ja_tuntijako/uudet_opetussuunnitelmat_pahkinankuoressa

Pietiläinen, Jari. Helsingin Uutiset 17.4.2018. Itähelsinkiläisen koulun opettajan suora tilitys: "Osa oppilaista ei opi edes perusasioita, opettajat repivät itsestään viimeisiä jaksamisen rippeitä". Viitattu 18.4.2018
<https://www.helsinginuutiset.fi/artikkeli/629111-itahelsinkilaisen-koulun-opettajan-suora-tilitys-osa-oppilaista-ei-opi-edes>

Sala, Eeva. 1999. Puheviestintäergonomia opetustyössä. Teoksessa Hyvinvointi opetustyössä. 1999. Työturvallisuuskeskus, kuntaryhmä, palveluryhmä. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Salminen, Jari. 2012. Koulun pirulliset dilemmat. Kustannusosakeyhtiö Teos 2012. Helsinki.

Salomaa, Marja. Helsingin Sanomat. 8.4.2018. Vantaalla päätettiin kokeilla 75 oppilaan jättiryhmiä, nyt lapset istuvat koulussa kuulosuojaimet päässä – ”Melu on ajoittain ihan järkyttävää”. Kaupunki. Viitattu 28.4.2018

<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005633055.html>

Simola, Hannu. 2002. Ilmaan propattu - toiveiden rationalismi koulureformien diskursiivisena perustana. Teoksessa Risto Honkonen (Toim.) 2002. Koulutuksen Lumo - retoriikka, politiikka ja arviointi. Vammalan kirjapaino Oy. Tampere.

Sneck, Petra. Helsingin Sanomat. 12.7.2016. Kysely: Suomalaiset haluavat opettajille lisää valtaa ja kunnioitusta. Viitattu 3.4.2017

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002910662.html>

Tapaninen, Reino. 2006. Koulurakennuksen vaikutus hyvinvointiin opetustyössä. Teoksessa Merja Perkiö-Mäkelä, Nina Nevala, Vappu Laine (Toim.) 2006. Hyvä koulu. Helsinki: Työterveyslaitos.

Tuomi, Elina. Elina Tuomi Blog. 11.4.2018. Suomalainen peruskoulu ei ole tasa-arvoinen ja kukaan ei halua kuulla sitä. Viitattu 18.4.2018

<https://elinatuomiblog.wordpress.com/2018/04/11/suomalainen-peruskoulu-ei-ole-ena-tasa-arvoinen-ja-kukaan-ei-halua-kuulla-sita/>

Uusikylä, Kari. 2006. Koulu Oppimisympäristönä. Teoksessa Merja Perkiö-Mäkelä, Nina Nevala, Vappu Laine (Toim.) 2006. Hyvä koulu. Helsinki: Työterveyslaitos.

Watson, Leon. The Telegraph. 15.5.2015. Humans have shorter attention span than goldfish, thanks to smartphones.

<https://www.telegraph.co.uk/science/2016/03/12/humans-have-shorter-attention-span-than-goldfish-thanks-to-smart/>